

gálními prostředky, jež přinášejí s sebou i odpovědnost, které jsou jednotlivá povolání při dnešním svém vlivu na státní záležitosti úplně zproštěna.

Vzhledem k tomu, že fašistická Itálie vybudovala na podkladě stavovském svůj systém korporativní, bývá stavovství uváděno v úzkou souvislost s fašismem. Každému, kdo je věci jen trochu znalý, je patrné, že jde o ryze nahodilou konexitu a nikoli o kauzální vztah. Vnitřní relace mezi stavovstvím a fašismem není; prostě fašismus využil kladů, které stavovství v sobě chová, ke svým účelům. Neučinil tak ovšem důsledně a snad ani ne s úplným úspěchem, avšak proto nelze zajisté stavovství zavrhnout, neboť jde o společenské hnutí, které — jak pevně jsem přesvědčen — s formou státního zřízení nemá zásadně nic společného.

DR. LADISLAV PATOČKA:

DIPLOMACIE A DIPLOMATI.

(*Od Callièra ke Cambonovi.*)

(*Dokončení.*)

Nyní bylo by možno přímo srovnávat s Cambonem, považují však za vhodnější k lepšímu vyniknutí rozdílu mezi dvěma stoletími diplomatické praxe, ponechati Cambonovi volné slovo a pak teprve odvážiti se srovnání obou názorů. Cambon je nám přirozeně bližší, byť reformátorům diplomatické služby nezdál se naprosto radikálním, spíše konservativním tradicionalistou, který předpověďmi maří tak mnohé jejich plány. Vyšel z diplomatické dynastie Cambonů, která Francii dala nejschopnější zástupce, postavené proto na nejobtížnější místa. Bratr jeho Paul byl po desetiletí velvyslancem v Londýně, za oněch slavných dob sjednání srdečné dohody, až do spojenectví spečetěného krví na bojišti Champagneském. Autor, Jules, postaven na místo nejožehavější, jako velvyslanec v Berlíně, a dnes Žlutá kniha, jakož i akta vydaná německým zahraničním úřadem se vši předzíravostí Cambonovou pro události, které přijdou, svědčí o tom, že byl nejschopnějším diplomatem doby předválečné. Proto máme plné oprávnění srovnávat jeho názory s názory Callièrovými.

Nezná zaměstnání rozmanitějšího nad diplomatovo, již proto, že má mnohem více tradice, než pravidel; diplomacie je přes to exaktní disciplinou, neboť je tu třeba co nejvíce obezřetnosti, úspěch závisí mnohdy i na náhodách a vyžaduje si proto charakter pevný a nezávislého ducha. Každý národ má své mravy, své předsudky a způsoby; má-li diplomat v cizině opravdově plniti svůj úkol, musí zapřít vše, co přinesl si z domu a úplně přizpůsobiti se mravům, předsudkům atd. ciziny. Snaží se mysliti i žíti tak, jak oni činí. Bruyère je nazval chameleony a vidíme na tom, že publikum je nechápe. Bruyère dokonce odvážil se i těžšího obvinění: „Stěžoval si na ně, že se ničemu nenaučili během dlouhých dob a že celá jejich politika záleží výhradně v tom, že snaží se vyvarovati napálení, zatím co se pokoušejí napáliti druhé.“ Rochefoucauld prý velmi správně k tomu podotýká, snad na základě svých zkušeností, že nic není snazšího, než býti napálen, když myslím, že napalují druhé. Cambon není ani rozhořčen, jemu prostě býti diskrétní a umět čekati, neznamená ještě klamati. Právě diskrétnost ostře odlišuje diplomata od ostatních lidí, ač ve Francii, jak si stěžuje, diskrétnost je tak nepopulární a diplomacie proto neoblíbena. V Německu naproti tomu žijí lidé zdvojení; na venek plní ohledů, vše sešněrováno předepsanými pravidly, d u c h však je úplně svobodný, duchovní spe-

kulace bez mezí. Proto takový úspěch jejich filosofie a proto jejich nelogičnost. Jestliže ve Francii vynaloží tolik námahy, aby docílili konformity se svými myšlenkami, v Německu si z toho nedělají svědomí. V tom jsou nejčastěji příčiny, proč si dva národové nerozumějí. Diplomát pro velkou většinu veřejnosti zabývá se intrikami a když právě ne jimi, tak nejrůznějšími zábavami, diners, slavnostmi atd. Jiní považují je za Macchiavelly, velké strůjce katastrof, poněvadž se domnívají, za vším viděti skryté úmysly a tajemné cíle. Nikdo nebyl by s to uvěřiti, že události jdou vpřed zcela prostě a přirozeně. Správně proto cituje Friedricha II: „Politické umění nezáleží v tom, že podporuje se vznik událostí, nýbrž že umí z nich těžiti.“ Diplomát je v přímém styku s cizí zemí, zatím co zahraniční ministr v nepřímém, diplomatovým prostřednictvím; proto však nezávislost velvyslancova úsudku nesmí zacházeti až k nedisciplinovanosti. Takový vyslanec, který svému ministrovi stále píše, je ze všech nejnebezpečnější. Má-li důvěru obou vlád, pak jeho slova nejsou brána v pochybu, dosahuje morální autority, v níž Cambon vidí vrchol diplomatického úspěchu. Sám Macchiaveli nedoporučuje vyslanci, by něco jiného mluvil, než myslil a nejlépe věc postihl Choiseul, jehož pro případnost výrazu cituji francouzsky: „La véritable finesse est la vérité dite quelquefois avec force, et toujours avec grâce.“ Opravdovou finesou je říci pravdu důrazně, ale i jemně.

Znáti zemi, to znamená, vniknouti do jejího ducha a žítí v atmosféře jejích idejí a umět pochopiti souhlas politiky vnitřní s politikou vnější. Při frivolním rozhovoru pochytí se mnohdy více, než při rozmluvách s ministry; a tu Cambon nezapře francouzskou dvorskou tradici, spoléhaje i na ženy, jichž význam prý právě jako v minulosti nelze podceňovati. Salony už ovšem nejsou to, co bývaly; společnost dnes přísně soudí t. zv. nouveaux venus, je k nim bez shovívavosti. Dle paměti Cambonových ztratili mnozí mnoho, že se snažili býti snoby, nebezpečí snobismu nikdo nedovede ani řádně odhadnouti. V politickém životě jeví se jako slabost a do diplomacie byl zavezen reprezentanty staré aristokracie, kteří rádi tváří se pokrokovými, což je asi tolik, jako když diplomat republiky tváří se monarchistou. Debutanti příliš se strachují, aby úsměvem nezradili nějaké tajemství, zatím co druzí jsou naproti tomu příliš familiérní. Otevřeností snaží se vzbuditi důvěru, předstírají, že jsou přirození, a druzí těží z jejich naivity. Zahraniční politika není věcí citu, jejím úkolem je přizpůsobiti náhodné události věčným zákonům, které vládou osudy národů. Tyto zákony existují a nezávisí na nás. Politické události se jen obměňují, v jádře jsou vlastně tytéž a Philippe Auguste bojoval u Bouvines za totéž, za co Joffre na Marně. Ať vnitřně dochází k revolucím a změnám jakýmkoliv, zahraniční politika drží se tradic. Proto diplomat musí hleděti, aby se mu jeho poslání zdařilo, aniž by současně příliš se honosil svým úspěchem, což jistě by vzbudilo sobělibost soupeře. A tu Cambon vrací se doslovně k tomu, co řekl Callières: „Žádný úspěch není trvalý, není-li stejně výhodný pro obě strany.“ Vláda vždy musí býti vděčna diplomatovi za jeho rezervu, neboť veliká síla je ve skromnosti (Il y a beaucoup de force dans la modestie). Ministr vždy musí se ovládati a je-li prchlivý nebo i jen prudký, skýtá svým protivníkům nevypočitatelnou výhodu. Cambon stěžuje si, že v diplomacii není více tolik důvtipu co dříve, pochvaluje si však, že není v ní ani tolik sentimentality, zato však také ani ohledů. Soudržnost sboru hájí až vášnivě, neboť diviti se jí mohou jediné ti, kteří nechápou, co je to žítí v cizině, isolován, loin de chez-soi. Kooperace, k níž Callières vyzýval, uskutečnila se v rozměrech, které dávají tušiti vzájemnou závislost moderní diplomacie, zvláště však nesmírnost vztahů v mezinárodním životě. Cambon živě vzpomíná diskrétních varování, užitečných upozornění a důležitých

zpráv, jichž se mu dostalo a jichž mohl použití ve prospěch zájmů své vlasti. Burkeovy definice vládnutí, jakožto sjednávání kompromisů dovolává se Cambon, neboť diplomacie, toť vyjednávání, a v tom jeví se zásadní rozdíl ducha diplomatického od ducha juristického. Použití zákonů a jejich interpretace mají teoreticky zapotřebí jisté přisnosti a ta špatně se přizpůsobuje politickému empirismu. A tu vypočítává vlastnosti pravého diplomata, jež můžeme srovnati s kanonem Callièrovým: Musí dbáti událostí, míti na zřeteli veřejné mínění, skláněti se před nutnostmi, znepokojovali se vzdáleným reflexem rozhodnutí, trpěti bezpráví jen proto, aby se vyvaroval ještě většího zla. Pro právníckou strohost je toho příliš, neboť není tu precisnosti o niž je zvyklý se opírat, jako vůbec není precisnosti v mezinárodním právu. Dodnes je to pouze právo zvykové, bez moci, která by vzbuzovala respekt, s útočištěm, jímž jsou jediné zbraně a tak diplomacie nezáleží v ničem jiném, než v úsilí, kterak zabrániti tomuto extrému. Jiní zase spoléhají na smlouvy, jako by jiných práv nebylo a domnívají se bláhově, že život národů je odvislý od konvencí diplomatických. Proto vrací s k ideji někdejší rovnováhy, nechápe, proč není více populární, neboť jakmile ona zmizí, nebude moci, která by zabránila vzniku nějakého imperialismu, ať už monarchického, nebo demagogického. Diplomat musí vniknouti v cítění země, v níž vyjednává, ač je to těžké, a nenechati se uněsti city své mateřské země. Proto je diplomacie málo populární, že po každém diplomatickém jednání zůstane jisté neuspokojení. Diplomat dnešku musí se ozbrojiti trpělivostí, svůj rozum musí udržeti intaktním a míti svobodu úsudku. Diskretnost je nejvyšší závazek, ač dnes není v módě, neboť veřejné mínění na vlastní škodu je netrpělivé a úspěch, toť využití pravého okamžiku. Dnes konec konců každá smlouva nebo konvence musí býti ratifikována parlamentem a přes to, že jednání o ní jest vlastně tajné, výsledky jsou zjevné, takže vlastně tajné diplomacie více není. Obecenstvo však nedovede od tajné, tak jak ji dnešní doba špatně chápe, rozlišiti diplomacii okultní, intrikánskou, kterou nutno rozhodně zavrhnouti. Více však není možno, ostatní požadavky jsou přehnané a vrátíme se ještě k následujícím Cambonovým slovům: „Jakmile nebude tajností ve vyjednávání, pak nebude žádného vyjednávání více.“ Vyjednávání, toť konverzace a překážky tisící druhu, nepředvídané, vznikající ze sebelásky, ze zvláštních zájmů, tradicionálních předsudků, mohou býti překonány jen v tajnosti a na tom měří se schopnosti diplomata. Dle Cambona je zapotřebí, aby právě v demokratickém státě měla diplomacie jistou tradici, pevný kádr diplomatický, neboť ministři střídají se dle vlivu stran a výměna diplomatů by mohla míti velmi těžké následky. K tomu můžeme hned podotknouti, že ani revirement, které je zvykem ve Spojených státech, na věci podstatně nic nemění, neboť konceptní úřednictvo se nemění a to má pak přirozeně rozhodující vliv na jednání misse. Nové síly možno rekrutovati ze všech vrstev a Cambon chválí francouzský eklektism, při němž vláda měla vždy šťastnou ruku; na zkoušky nelze mnoho spoléhati, více možno pochytiti ze společenské atmosféry, a vedle vědění žádá zvláště inteligenci a pak: le savoir-vivre. Vláda není nucena vybírat si jen vždy z kariéry, rozhodující je sklonnost k diplomatické službě a talent. A tak dochází Cambon k závěru: Pokud jednotlivé státy budou ve vzájemných vztazích, a to v nynější době hospodářské závislosti jest nezbytné, potud bude jim třeba agentů, aby zemi zastupovali, styky upravovali a nad nimi bděli a ať už jméno jich bude jakékoliv, nebudou v podstatě než diplomaty. Jejich úkol dne ze dne jest nesnadnější. Tisk, parlamentní kuloáry, aktivita politiků, nevědomost publika a netrpělivost veřejnosti, která chce vše znáti a která nejčastěji, když ji vše bylo vyloženo, neví o nic více, vytvářejí atmosféru,

nepříznivou vývoji politických záměrů, jestliže však vlády projeví dosti rozmyslu a taktu při volbě svých zástupců, mají naději na překonání všech překážek. Richelieu prý pravil, že předsín králova způsobila mu vždy více starostí než celá ostatní Evropa. To vždy nutno si připomenouti, abychom nepozbývali odvahy sloužíce své době. Proto schvaluje i stálou výměnu personálu, neboť i kontakt s ústředním úřadem je nezbytný a je-li úředník příliš dlouho v cizině, mění se jeho obzor a vidí také jinak než ústředí. Hledá-li teď ministr někoho pro zahraniční službu mimo kariéru, obrací se k politikům nebo odborníkům, což je znamením doby, neboť již Montesquieu poznamenal, že průmyslová a obchodní politika tvoří dnes esenciální část veřejných záležitostí.

Jedné věci, která zdá se poněkud nedemokratická, věnuje Cambon speciální pozornost: je to protokol, diplomatický ceremoniel. Původ zdvořilosti vidí ve strachu a byli-li cizí representanti přijímáni s vybranou zdvořilostí, byl to výraz úcty k cizímu knížeti nebo zemi. Dle Cambona protokol je jakýsi druh náboženství, má své praktiky, své mystérie, dokonce své ministry, kteří uvádějí velvyslance. Jejich ministrování je plno nástrah a je k němu třeba náklonnosti, tím větší, že dnes pravidla protokolu připadají staromódní ve své hieratické ulpělosti, srovnatelné pouze s anglosaskou úctou pro odkazy minulosti. Někteří dnes shledávají pravidla ta směšnými, jiní mají naproti tomu pro ně devotní respekt, obojí dle Cambona neprávem. Není možno říci, že vše by bylo zbaveno smyslu v těchto slavných frivolitách, zástupci přece reprezentují něco jiného než sebe, něco více a konečně: protokol nezná národů mocných a slabších, národů vítězných a přemožených, v protokolu je respekt před důstojností národa vůbec. Moderní demokracie jsou právě tak úzkostlivé na svou čest jako staré aristokracie. Nepřihlížíme-li k poslední kapitole, kterou věnuje diplomatu budoucnosti a k níž níže se vrátíme, končí Cambon své úvahy vhodně poukazem na změněné poměry v mezinárodní politice. Je sice pravda, že rozhodující jsou vždy kabinety státníků, vliv však vykonává i ulice, lidé přenášejí na ni své vášně, instinkty a předsudky a proto není prý právě snadnou úlohou rozumných lidí, aby zabránili katastrofám. Dnes, kdy skončena je nejstrašlivější válka světa a kdy pomalu, příliš pomalu hojí se rány, které způsobila, Jules Cambon v čele velvyslancecké konference uvědomuje si všechen dosah diplomatické zodpovědnosti, šíří rozvážnosti, již instinktivně nikdy nepřekročil a právě v korigujícím stanovisku diplomata vidí zdůvodnění další existence zastupitelských služeb a pochybuje o možnostech jejich eliminace.

Typ, jemuž pevné kontury dal nejprve Callières, průběhem oněch dvou století se v podstatě nezměnil; ideály obou se značně blíží, takřka kryjí a co odlišuje portrét načrtnutý Cambonem, toť pouze důsledek změněných poměrů politických, hospodářských, sociálních a kulturních a je nepochybné, že by Cambon, být synem XVIII. stol., psal doslova tak jako Callières. Dnes, kdy překvapuje svěžestí svých názorů a vtípem, v němž obráží se vysoká společenská kultura s dědictvím inteligence po tolika generacích, pochopujeme, že musil zbaviti svůj ideál některých rysů, které Callières považoval ne snad za charakteristické, nýbrž přímo za nezbytné. Nepovažují již za nutné zdůrazňovati jeho rytířskost a dokonce již ne duchaplnost, poněvadž tyto allury jsou dnes jistě již hodně otřelé a poněkud theatrální. Nezdá se mu vhodné podtrhovati jeho pohotovost, neboť doba pronikavých společenských úspěchů minula a dnes prostředky diplomatovy jsou mnohem méně okázalé a imponující. Metody se zjednodušily, zatím co rozsah zájmů, diplomatův obzor, se zkomplikoval. Zájem nabyl mnohotvarosti, hloubky a intensity, neobejde se bez specialistů a znalců, zbavil se však tajnůstkářství,

kteře bylo stálým nebezpečím, ohništěm intrik a záluďného osočování. Cambon má možnost odmítnouti přehnané sebevědomí diplomatovo, které konec konců bylo zbožně pěstěno vrstvou, již Callières považoval za jedině schopnou k diplomatické službě: aristokracií. XIX. století provedlo tu radikální změny a právě Francie ukázala světu přesvědčivě, že mnohem více znamená talent než urozenost; Callières mluví dokonce o genu, a to výslovně, Cambon, zdá se, schvaluje to mlčky. Callières prozrazuje, s jakou naivností dívali se za jeho dob na zastupitelskou službu, Cambon nezakřívá dnes její rafinovanost. Proto ona široce rozvedená teorie aklimatisace, teorie finess, z nichž na konec Cambonovi vyplynul problém diplomatického jazyka, který není ani tak bezvýznamný, jak se zdál Callièrovi, ani zase tak dalekosáhlý, jak ho přeceňuje Cambon. S bolestí uznává, že francouzština ztratila výsadu výhradnosti v mezinárodních styčích a lituje toho i v zájmu dorozumění a sblížení mezi národy. V tom je až i trochu sentimentální, nutno to však omluviti u muže, jehož profil je tak galsky vyhráněn a který sestárl v diplomatických službách své vlasti. Pochvaluje si, že v Locarnu bylo jednáno opět jen francouzsky, a dodává: „Jediný jazyk ve službách mezinárodní politiky byl by intelektuálním poutem mezi národy.“ Znalost jazyků v diplomatické službě je rozhodující a sám Cambon nemůže popřít, že anglosaský svět má plně právo býti respektován v mezinárodních styčích i jazykově; přesto francouzština podržuje si diplomatickou autentičnost a stěží v budoucnosti bude jí moci býti upřena při její tvárliivosti a dokonalé přesnosti výrazové. Callières i Cambon jsou zásadními stoupenci tradičnosti, Callières otevřeně, poněvaď mu je obsahem, Cambon oklikou, přes jakousi filosofii diplomacie, již se na různých místech dobírá. Oba bojují především proti předsudkům své doby, proti falešnému názoru na diplomacii, Callières jaksi nervosněji, ukvapeně, často přeháněje, někdy dokonce zapomínáje vlastních slov a jsa sám proti sobě, Cambon je mnohem logičtější, hlubší a vyrovnanější. Nezná více tajné služby, o níz mluví Callières, činí zřejmé ústupky novým požadavkům, jaksi však nerad a ne zúplna s jakýmisi utkvělými idejemi, při nichž ho nic nedonutí, aby s nich slevil. „Svět vyvíjí se rychleji než konstruktivní logika lidí“ (Mousset 29), přes to však Cambon má nepopíratelnou pružnost, která názory jeho činí méně zaostalými a umožňuje mu smiřlivý pohled k extrémnímu reformismu, za nímž tuší návrat k ideím, pro něž dnes je tak nepopulární se býti. Také velká revoluce odstranila tajnou diplomacii, hlásala otevřenost diplomatického jednání, aby na konec zvítězil protilehlý extrém kabinetní politiky Metternichovy a aby Talleyrand představil typ, který je takřka dokonalou reprodukcí ideálu Callièrova. Callières i Cambon mají stejně vroucí poměr k projednávané věci, stejnou ušlechtilost výrazovou, ač ovšem Cambon nechce býti tak mnohomluvný jako Callières a dává přednost stručnosti, aby pevné kontury a konstrukce celé práce tím jasněji vynikaly. O knize Callièrově napsal Satow, že je to „A mine of political wisdom“, víme, že zcela právem, a stejně platí to i o práci Cambonově; chápeme dobře, že stanovisko Cambonovo je slučitelné s názory našimi, a přece je tu zásadní rozpor, který nechává nás v pochybnostech o správnosti našeho náhlého radikalismu. I Briand zaplatil tribut předsudkům této doby ve svém exposé po konferenci v Thoiry: „Jest však docela falešné věřiti, že politika musí býti určována pouze nedůvěrou. Tato věčná nedůvěra, tato neupřímnost, kterou v minulosti lidé vždy spojovali s pojmem diplomacie, jest zajisté systémem, který musí náležeti již pouze minulosti“. Jsou opravdu mezi poválečným a předválečným pojetím mezery nepřekročitelné, vylučující kontinuitu a měnící dosavadní zásady ze základu? Jest Wilsonem a Lloyd

Georgem protežovaná diplomacie konferencemi opravdu ideálem vyhovujícím všestranně poválečnému pojetí demokracie? Cambon zdá se demokracii stotožňovati úplně s principem národnostním a soudí z toho i na politiku budoucnosti; co prý nejvíce vyznačuje rozdíl mezi válkami minulosti a budoucnosti, toť nenávisť, kterou za sebou zanechávají, neboť válkou vždy byl roznícen cit národnostní. Talleyrand říkával, že je třeba vzdáti se nenávisti, na neštěstí někteří lidé prý rádi nenávidí, neboť shledávají v tom princip energie. Dle Cambona je tudíž zapotřebí, aby našel se jiný princip, který v demokratickém citění měl by dosti síly, aby zabránil dalším válkám a Cambon nalézá ho ve Společnosti národů.

Poválečná doba zahájila úporný boj proti tajné diplomacii a po signálu Wilsonově, byl to však boj proti tajné politice, kterou ústavy odstranily kontrolou parlamentu a parlament sám musí rozhodnouti, kam až sahají hranice zveřejnění a kde je příkazem rezervovaná diskretnost. Také za těchto podmínek je existence diplomacie oprávněna a konference konec konců nepokročily ani o krok dále. Příliš stručné a bezbarvé bulletiny o schůzce v Thoiry prozrazují nám, k jakým výsledkům konferenční diplomacie vede a jak se vrací poučení z doby porevoluční. Požadavek konferenční otevřené diplomacie obsažen byl v pověstných 14 bodech Wilsonových z 8. ledna 1918 („open covenants of peace should be openly arrived at, after which there should be no private international understandings of any kind“. Kennedy 299) a byl jím houževnatě hájen na konferenci versailleské, proti Clemenceauovi, pojednou upjatému, konservativnímu, aby na konec zvítězilo kompromisní stanovisko Lloyd Georgovo, které rozhodně bylo horší obou předcházejících. (Lloyd George ostatně sám byl ochoten nastoupiti kteroukoliv z cest. Vtipně charakterizuje ho Kennedy: „No other individual in the world, would with composure and even cheerfulness, have attempted to combine in his own person the characters of a chauvinistic electioneer and a conciliatory negotiator, of a bargaining intriguer and an advocate of open diplomacy“..) V pravdě také versailleské jednání nebylo více než smlouvání, bargaining, jež veřejnost pobuřovalo mnohem více a Mousset ve své knize o úpadku diplomacie praví poněkud ostře, že deklamaci o tajné diplomacii možno přičísti vůbec na účet wilsonovské fraseologie (str. 88). Opravňuje ho to nadále k tvrzení, že diplomacie je z oněch řídkých institucí, které vyňaty jsou ze zákona pokroku („La diplomatie est, avec l'Eglise, une des rares institutions qui échappent aux lois de l'évolution.“ str. 25) a k nedoloženému obvinění, v němž Whyte reprodukuje veřejné mínění, jakoby diplomaté byli rozhodnými nástroji militarismu a vlastními strůjci světové války. Pro diplomacii platí zvláště přílehlavé, že národové mají takové vlády, jaké sami zasluhují (Whyte), neboť vláda je vždy zodpovědná za osoby, které do zahraničí posílá.

Proto tolik nadějí bylo kladeno do washingtonské konference, která měla býti triumfem nového kursu; opravdu jednání vedena s nebyvalou otevřeností, angličtina odhlavována jako oficiální jazyk a z úvodních slov presidentových zřejmě rysoval se soumrak diplomacie. Pád diplomacie španělského typu, plné intrik, polovičatosti, zálužnosti, s kterou na př. hrabě Rechberg přinášel si do Frankfurtu z Vídně dvojí instrukci, jednu nepřátelskou Prusku, druhou pravý opak, macchiavelské diplomacie Bismarkovy, diplomacie budoárů, zvědů, dialektických léček, diplomacie vzdálené lidu, povýšené, tvořící kosmopolitickou koterii, uzavřenou na konec v začarovaném úzkém kruhu dvorské výlučnosti, odkud nebyl výhled vůbec. Kennedy žádal změnu ani ne tak v metodách, jako v duchu (The main work will continue to be done by the network of diplomatic agents which covers the world.“ 371) a proto Balfour po návratu z Washingtonu, v únoru 1922

mohl otevřeně mluvit o jistých výhodách („what the world has been slow to learn, that the advantage of the part is best to be reached by the advantage of the whole“), které si pochvaloval v zájmu dorozumění mezi národy. Kennedy výslovně napsal: „Nereálnost a neupřímnost předválečné kontinentální diplomacie byla příčinou poloviny všech evropských zmatků“ (376), jinak však uznává, že mnoho je vinno i veřejné mínění, které o věci diplomacie a zahraniční politiky vůbec málo se stará a vedoucímu ministru je tudíž slabou oporou. Veřejné mínění tvoří se ovšem v důsledku stálého kontaktu a je tudíž nutnou podmínkou, aby veřejnost byla nejen stále informována o směrnících zahraniční politiky, nýbrž i o díle diplomacie na této cestě. Sir Valentin Chirol, který po tak dlouhou dobu byl z předních pilířů britského zahraničního úřadu nevěří v upřímnost proklamované otevřené diplomacie a ve washingtonské konferenci vidí jen první pokus, který sice ukázal jednak skvělé stránky veřejného projednávání nejdůležitějších otázek mezinárodních, současně však i stinné stránky, které budou v budoucnosti překážkou svobodné diskuse hlavně se strany t. zv. spodních vlivů (kruhy finanční), které dříve bylo možno pomocí diplomacie maskovati. Dle Chirola diplomacie není už instrument státníka a pařížská konference, která omylem byla uváděna jako prvotyp nové diplomacie, zřejmě dokázala, co vše je v projektu ještě nehotového. Na berlínském kongrese sešli se státníci, kteří byli velmi dobře obeznámeni s problémy, o nichž jednali; ve Versailles nebylo to ani možno a řada odborných komisí zpracovávala látku, která v celku nemohla uspokojiti. Pokusy o reformu, ať už v Anglii, Francii nebo Německu vypadly proto velmi neupřímně a výrazem neuspokojení je Moussetova kniha „La France vue de l'Étranger“ s podtitulem „Declin de la Diplomatie“. Mousset jako zahraniční žurnalista (byl původně v zahraniční službě) je dlouholetým pozorovatelem činnosti zastupitelských úřadů a přes to, že nenavazuje přímo na Callièra ani na Cambona, blíží se jim v popise současného stavu, který podrobuje zajímavé kritice. Dle jeho svědectví, kterýsi diplomat prohlásil, že diplomati jsou poslední nomádský tribus, který zůstal dědictvím moderní civilizaci. Vidí v tom příčinu oné pověstné diplomatické výlučnosti, kterou Cambon svou teorií aklimatisace by rád popřel. V Rakousku systém isolační byl snadno pochopitelný, protože na speciální škole diplomatické byl uměle pěstován. Skvělé je však Moussetovo pozorování, že diplomat není veřejným funkcionářem v běžném slova smyslu, spíše jen zástupcem-agentem a že má-li funkcionář důvěru ve své jednání, diplomat je skeptik, který svými zkušenostmi často je rozčarován. I kvalita zkušeností je rozlišuje, neboť jsou-li zkušenosti úředníka specialisovány, u diplomata jsou mimo jakoukoliv specialisaci. Sleduje zcela povšechně zájmy, hledá rovnováhu, zkušenosti jeho ztrácejí se v mlhách minulosti jedině kriterium, jehož možno použití pro ocenění diplomatických schopností záleží v konstatování analytického smyslu pro interpretaci a experimentální schopnosti syntesy. Jejich praxe vylučuje ukvapenost, nutí je k trpělivému kombinování speciálních pozorování a to činí z nich myslitele, když odcházejí do soukromí. Doklad toho vidí i v nedůvěře diplomatů vůči spolupráci těch, kteří nepřináležejí ke kariéře, na př. vojenským attaché a to v neposlední míře i proto, že nemají obyčejně týž pozorovací úhel a týž způsob posuzování. Diplomat žije se zřením k nenadálému a v obavě před uskutečněním tohoto nenadálého, které obvinilo by ho z neschopností, jakmile by je nepředvídal. Odtud nutno vysvětlovati jisté rozpolcení, které je patrné v jeho zprávách, příliš opatrných a někdy i dvojsmyslných, aby vyhnul se přímé a těžké zodpovědnosti. Někdy soudí překotně pod dojmem určité události nebo rozmluvy a pozbývá finessy, je-li nucen vyvracet informace, o nichž před tím referoval.

Když shrnuje vlastnosti jeho, zůstává daleko za Callièrem a Cambonem, kteří jsou přirozeně přesnější. Zdá se, že mu postačuje, má-li diplomat jistý půvab, v kariéře prý nadmíru potřebný, dovede-li předstíratí lhostejnost při každé informaci, umí-li zamlčeti co třeba, má-li instinkt, aby rozmluvu udržel na uzdě a vedl ji tak, aby neuchylovala se od jádra a sice způsobem, který by mu dokonale zajistil, aby ji mohl kdykoliv ukončiti, nebo ji protahovati. A zase týž požadavek chladnokrevnosti, kterou zkoumá před každou významnou událostí, kdy nutno měniti nuance, přizpůsobiti gesta, o čemž někteří se domnívají, že jest to alfa a omega diplomatické aktivity. Lituje je, jsou-li nuceni žítí životem konvenčním, přece však o žádném jiném stavu neexistuje tolik anekdot a tolik historek, svědčících nejčastěji o jejich pohotovosti. Vysvětluje si tuto okolnost společenskou rutinou, zapomíná však připomenouti, že vhodně volené bon-mot někdy vytvořilo slávu diplomata. Svě rovnice nachází prý diplomat v klidu srdce i ducha a proto prý nejlepšími politickými dopisovateli byli ti, kteří sloužili na poklidných místech, na př. v Persii, neboť mohli prý na zprávu přenéstí něco z nostalgie vlastní osobnosti. Odsuzuje, že nežijí šefové missí v přátelství se svými sekretáři a ukazuje na nebezpečí, která by tím mohla býti přivoděna; stejně však odsuzuje, jsou-li zvláště sledováni tajnými důvěrníky ústředí, neboť pak určitým informacím může dostati se mylného zkreslení, kterému následuje zkomplikování situace. Osobní vztahy k určité zemi velmi často svádí k domněnce, že pro tu kterou zemi je zvláště schopen, což má ostatně jisté výhody, jako na druhé straně nebezpečí, že neuvidí správně do vnitřní situace země, nýbrž pod zřejmým vlivem svých informátorů. Obrací se i proti zvláštním missím, neboť v legaci způsobí vždy překvapení a podezírání, misse bývá pak legací úplně okupována a účel může býti dosažen zřejmě zase jen pod vlivem šéfa legace. Mousset připomíná také zajímavé rozdělení missí, což je mezi diplomaty dobře známo a platí ovšem pro každý stát jinak. Pro nás na př. pracovními missemi jsou: Paříž, Berlín, Vídeň, Bělehrad, Budapešť a Varšava, příjemnými: Madrid, Kodaň, Londýn, Bruxelles, Haag, Stockholm, pak jsou ještě pozorovací a erotické, které sice také máme, ale pro něž dnes ještě těžko lze raziti určité zařazení. Paradoxálně čítá do diplomatického sboru i manželky diplomatů, neboť za slavných dob diplomacie svojí diskrétností a jasnozřením stávaly se spolupracovníky, které nebylo možno podceňovati. S ostatními členy rodiny ovšem nemožno počítati. Mousset u ženy chválí takt, trpělivost a důvtip, vše co Callières a Cambon přejí si viděti u dokonalého diplomata; přes to přese vše nechtěl by jim však, navzdory světové praxi, svěřovati samostatné misse, neboť prý jim chybí správný úsudek a syntetičnost. Názory Moussetovy, který stojí dnes již mimo diplomatickou praxi, mohou nás zajímati ovšem jen pokud liší se od Cambonova dogmatismu a tradicionalismu. Zdá se totiž, že právě proto, že teď je pouhým divákem, postihl mnohé věci mnohem lépe a také v případech těch vyjádřil se i plastičtěji. Uvádí: Jakou cenu má chef, takovou má i celá misse; nikde jinde není úřad tak bezprostředně závislý na svém představeném a proto některý chef vychovává lepší úřednictvo než druhý. Chef musí rozeznávati imponderabilia a odtud ten rozdíl v praxi legací, na něž zvláště upozorňují kruhy průmyslové a obchodní, jimž schází pevná base k úpravě vzájemných styků. Pro každého diplomata nejdůležitější věci jsou instrukce, které dostává ústně i písemně od svého ministra, ty udávají mu často nejen směr, ale i metody, jichž má použití. Ve věcech menší důležitosti mají míti legace jistou volnost, neboť při přecentralisované službě se stává, že v ministerstvu místo tajemník posílá jménem ministrovým své rozhodnutí úředníkovi v kariéře mnohem výše postavenému. Dle Mousseta trpí dnes diplomacie tím, že nedostává se jí často řídící

myšlenky, iniciativnosti a continuity, že diplomati příliš utkvívají na zvyklostech a jsou dnes již nemoderní. Je to odsouzení dosti příkré, bohužel však má své oprávnění. Mousset svým úpadkem diplomacie správně poukazuje na temné stránky, myslím však, že je posunuje nadměru do popředí, na úkor skutečné funkce demokratické diplomacie v mezinárodních nynějších stycích.

Dosud zabýval jsem se názory cizími, především Callièrem a Cambonem, kteří vytýčili pevný charakter diplomata, každý dle běžných názorů své doby; jen in margine poukázal jsem na útočnou kritiku Moussetovu, který v úpadku současné diplomacie, vidí ztráceti se zdravé jádro, ke kterému nutně vrátí se budoucnost. Dnes víme pozitivně, že diplomacie není zodpovědna za všechno zlo, které se jí připisuje a jehož původce zakrývá svým štítem. Diplomat ztratil iniciativu, kterou mohl míti v dobách nedostatečných prostředků dopravních, kdy instrukce docházely po dlouhých týdnech a měsících, zatím co okamžité rozhodnutí bylo nezbytné. Podřízena cele zákonům, vše určujícím a pevným, není než článkem mohutného státního aparátu, v němž resortní ministr vše nařizuje, protože také za vše přebírá zodpovědnost. Kontrola zahraniční politiky příslušnými komisemi poslanecké sněmovny i senátu přispívá značně k její popularitě, bohužel nepronikla ještě dosti mezi širší vrstvy, aby i diplomacii zjedнала uznání spravedlivější. Po válce bylo tolik ochoty diplomatickou službu reformovati, že to muselo až vzbuditi svrchované podezření. Žádala se demokracisace až ke kořenům, nikdo však nepřemýšlel ani o prostředcích, ani o účinku; tím se stalo, že, přes všechno úsilí, reforma zůstala hodně na povrchu a že dnes opakuje se pomalu též proces, který dostavil se za doby napoleonské a o němž jsem se již dříve zmínil. V důsledku mírových konferencí se prohlubovala a nedostižné požadavky rázu technického způsobily, že po způsobu expertů mírových konferencí legace hromadí řady odborných expertů, různých těch přidělců, jimž dnes fakticky přináleží všechna agenda misse. Systém přidělců je ovšem data mnohem staršího, obchodní jsou na př. od devadesátých let. min. století, zemědělství o něco později, kulturní a sociální těsně z doby předválečné a jim přináleží dnes, aby vysvětlovali temné stránky problému, který dříve vůbec zůstával v pološeru. Za mírových konferencí bylo různým těm expertům, speciálním komisím, specialistům atd. vytýkáno, že příliš přeceňují váhu detailů, než aby mohli postihnouti skutečný cíl celku a míti pro problém jednotící pochopení. Proto překvapovaly velmi často jejich protichůdné názory, zvyšované ještě krajní nejistotou jejich chování, když odmítali převzít zodpovědnost za správnost svých tvrzení. V diplomacii to není možno. Šéfovi náleží jen jaksi dozor nad odbornou činností přidělců, dává jí určitý směr a ve věcech mimořádné důležitosti rozhoduje po příslušných referátech. To svedlo mnohé demokratické státy na scesti lichou domněnkou, že odborní přidělenci ospravedlňují neodbornost svých šéfů; zápas politických stran přenesen i do diplomacie, politické strany reklamují pro sebe určitá místa diplomatická a zapomínají, že zahraniční politika a mezinárodní vztahy předpokládají zcela jiné zkušenosti, než jsou ty, které čerpány jsou z guerilly domácí hašteřivé a ctižádostivé politiky. Domnívají se, že nejúčinnější a nejbezohlednější člen parlamentu je přímo předurčen k tomu, aby rázem změnil se v umírněného a vši zodpovědnosti vědomého diplomata. Ani v dobách, kdy v zahraničních stycích převažoval systém tajných smluv a různých těch politických konvencí nebylo to možno, natož za úplně změněné struktury mezinárodních vztahů. Dnes hospodářské problémy vedou svět a bez zdravé hospodářské politiky zahraniční, politika vůbec není možna. Krise současné doby poukazuje na to příliš zřetelně. Millerand: Aujourd'hui les affaires écono-

miques menent le monde a ani v budoucnosti není to jinak možné a již dnes jasně pozorujeme, jak celý chod státních věcí mění se tímto směrem. Z velekněží protokolů a oslavovaných frivolit stávají se střízliví advokáti hospodářských zájmů své vlasti. Spojené Státy v Hooverově reformě, nejuplněnější ze všech pokusů o prolomení diplomatického tradicionalismu, neostýchají se pojmenovati pravým jménem ty, jimž v budoucí diplomacii připadne vedoucí úloha: obchodní vyslanci. Je pravda, organizace je v Americe poněkud jiná a sekretariát obchodu může kráčet i v této věci neodvisle od státního sekretariátu, který bývalou diplomatickou službu podržel. Přes to však vidíme již zcela přesně kontury dalšího vývoje: V mezistátních dokumentech hospodářský materiál má rozhodující úlohu a okolnost ta si již změnu organizace zastupitelské služby svým časem vynutí. Nepostačí, aby šéf misse odbornými přidělenci si vypomáhal, nýbrž sám bude nucen do pozoruhodných podrobností znáti všechny problémy, jež mezistátní hospodářský život vytváří. Sám sobě musí býti expertem, neboť bude-li opravdu chtíti pracovati v zájmu svého státu, bude tak moci činiti jen po důkladné přípravě, která týkala by se ne snad jen dosavadních politických vztahů mezi oběma zeměmi, nýbrž na prvním místě výměny hodnot hospodářských, kulturních a sociálních. Politická činnost misí bude pozbývati tím více váhy a vlivu, čím uznanější bude autorita Společnosti národů. Bylo by svrchovaně zajímavou, zato však dosti obšírnou kapitolou, promluvití speciálně o vlivu Společnosti národů na další vývoj diplomacie; shrnuji pouze dosavadní zkušenosti: Přímá výměna politických názorů před forem Spol. národů a v neposlední míře i mezi institucemi, které z ní nebo z jejího podnětu vzešly, řešení problémů v rámci konferencí rady nebo sezení celého shromáždění, zároveň s uznávanou arbitráží, která v následujících dobách tím více se vžije, omezuje politickou kompetenci diplomatických misí tou měrou, že povrchnímu pozorovateli zdály by se takřka zbytečné. Nescházelo ostatně ani autorit, které vyslovily to hlasitě a bez obalu a byla-li diplomacie zachráněna jednak skvělými službami v době poválečné a v dnešní době konsolidační, na druhé straně nesmíme zapomínati, že neméně působilo tu i také to, že z jakési předzvědavosti orientovala se diplomacie již v předválečné době hospodářsky na tolik, aby dnes vklíněna v chod hospodářského života byla nepostrádatelnou. Hospodářské styky světové jsou dnes tak kombinované, tak vzájemně závislé a tak důležité, že pro vlastní politiku jsou kategorickým příkazem; Callières mohl se ještě dívati s patra na hospodářský zájem některých diplomatů, přes to, že ho sám doporučoval, ale už Cambon budoucnost diplomacie vidí v diplomacii hospodářské. Zvláště politika menších států nemůže býti určována zásadně ničím, leč zřeteli hospodářskými a mluví-li se dnes příliš mnoho, zato málo určitě o nové diplomacii, nutno rozeznávati její jednotlivé typy. Typ velvyslanecký, velvyslanecké politiky, kde s grandezza nevyrovnatelných mistrů politiky připravují se předběžná řešení problémů, jimiž definitivně zabývá se Společnost národů; ambice politiky vyrovnávají se tu ještě s neodbytností rostoucí převahy agendy hospodářské. Typ španělský, při němž nejhouževnatěji udržují se tuhé předpisy tradičního ceremonielu, takřka dosud typ diplomata starého režimu, ač dnes nezná v politice než krotké aventury a ve věcech hospodářských atakován je problémy takového dosahu a důležitosti, že ztrácí takřka vědomí ceremonielní důstojnosti. Konečně třetí typ hospodářského diplomata doby poválečné, který v politice je diletantem, zato v otázkách hospodářských neúnavným fedrovatelem vzájemných styků, které nikdy nezdají se mu dosti čilé, ba ani dosti uspokojivé. Ty už ovšem nelze rekrutovati z aristokrat. kruhů, jichž pohrdání pro socialism, lidová a dělnická hnutí, zbavila dalšího dominujícího postavení v diplo-

macii, naopak nutno je hledati ve víru života přímo, aby rostly z duše demokracie, bez tradic, což vynutilo si uštěpačnou poznámku Moussetovu: „Což neznamená ani zřeknutí se tradicionelní kurtoasie, ani závazek podobati se jistým diplomatům nové Evropy, kteří oficielním ceremoniím, jichž se spoluúčastní, dávají profil esperantských kongresů.“ Právě proto dnes také diplomacie ztratila mnoho ze své přitažlivosti, jíž se vyznamenávala dřívě, svým nynějším charakterem neposkytuje někdejších radostí, naopak zbyrokratičtěním nechrání před oněmi materiálnými starostmi, jež soukromé jmění naprosto vylučovalo. Revirement, neboli stálé přemístování personálu, je už i přes exotičnost povah mnohem méně lákavější, že konec konců odcizí se diplomat vlasti a když se vrací, aby po letech tu odpočinul, shledává k své bolesti, že nedovede se aklimatizovati a ve vlasti nenachází více to, v co doufal. Pro revirement mluví na druhé straně zesilování pozorovacího talentu cirkulací a docílení jisté universality. Hospodářská diplomacie bude přesto mnohem opatrnější a zvláště bude bráti v úvahu navázané styky osobní, které nelze prostě přenášeti. Již Cambonovi osobní důvěra je vše a dnes vidíme zřetelně všichni, že jen nejužší kontakt s příslušnými vrstvami průmyslovými a obchodními může podstatně změnit původní nedůvěru. Diplomat na cestách po státě, v němž je akreditován, ať účel cest je jakýkoliv, získává již mnoho pro vlastní zemi; národ a život nelze poznati z oken kanceláře a ze salonů, proto úsilí o objektivnost dominuje již v jeho metodách, v pracovním rozvrhu a ve změněných cílech. Provedla-li nynější doba v diplomacii tak pronikavé změny, jak to nebylo provedeno od dob Richelieuových, kdy byl po prvé ražen termín diplomacie, je to nejspíše v důsledku hlubokých přeměn, které v zahraniční politice vykonala závislost hospodářská. Jaký to rozdíl na př. od dob berlínského kongresu. Když Salisbury byl tehdy interpelován ve sněmovně lordů lordem Greyem, zda existuje nějaká tajná smlouva mezi Ruskem a Anglií, odpověděl energicky záporně. Nedlouho nato, 14. června, byl ale text smlouvy otištěn v časopise The Globe. Salisbury mohl si to ovšem dovoliti, neboť jemu vlastní linie zahraniční politiky byly vždy mnohem méně důležitý než metody, kterými jest sledována. Dnešní doba vynutila by si demisi ministra v případě mnohem méně povážlivém, ač dle pěkných slov Greyových ani přílišnou otevřeností veřejnost nezískává mnohem více: „Dnes je ještě příliš obojího: mnoho oslepujícího světla a mnoho tajností; a oslňující světlo mnohem spíše oslepovalo než osvětlovalo.“ (Z řeči v Edinburghu, 27. ledna 1922.)

Zbývá ještě, abych shrnul krátce dnešní názor na diplomacii a diplomata a pokusil se, s náležitou opatrností ovšem, ukázati na pravděpodobný cíl, k němuž spěje: Tendence zahraniční politiky vždy špěla k přímé výměně názorů a diplomacie konferencemi, zdá se, že pomohla jim přiblížiti se metě. Konference vyžadují však okamžité rozhodnutí i v těch případech nesmírně vážných, kdy diplomacie dávala s dostatek času k zralé úvaze, po případě k poradám. Cambon je proto pevně přesvědčen, že vlády vždy budou míti svrchovanou potřebu informovati se o poměrech v cizině pomocí pozorovatelů a interpretů, kteří by měli dosti zkušeností a požívali stejně mnoho vážnosti a úcty. V nejskvělejší pasáži svého díla se silnou dávkou pathosu praví: „Nová diplomacie, stará diplomacie, toť slova, která neodpovídají ničemu reálnému. Co se změnilo, toť vnějšek. Řekli bychom: paruka diplomacie.“ Toť velmi přiléhavé. Vzpomeňme resumé ministra Beneše, kde mluví o diplomatech moderní demokracie: „Moderní diplomat demokratického režimu musí býti věcí svých znalý a poctivý, s vyvinutým právníckým smyslem, muž skromný a zdržlivý, nehledající politiky prestyže a muž nevě-

řící v rychlé a zřetelné úspěchy, poněvadž demokracie jich nemá ráda a svojí podstatou se jim staví v cestu.“ Je tu snad rozdíl proti stanovisku Callièrovu nebo Cambonovu? Ne, je to takřka doslova totéž, a změnilo-li se co v diplomacii, toť cíle, nové úkoly, a byly-li zjednodušeny vnější formality, zmátlo to dnešního pozorovatele na tolik, že se domníval viděti vznik nové, o d z á k l a d ů nové diplomacie. Bude k nám budoucnost bezohlednější proto, že neprovedli jsme deracinaci a nepostavili zastupitelskou službu již na základy jiné? I překotné reformy ve vnitřní administrativě státní mají své trapné a často i nepředvídané následky a v diplomacii ani revoluční ideologie ruská nedovedla provést změny, protože tu je také třeba souhlasu druhých států a vlastní izolace rovná se pokusu sebevraždy. Diplomacie není ani anachronismem, neboť podivuhodně pružně dovedla se přizpůsobiti změněným podmínkám a požadavkům nové doby. Zřekla se sama kouzla někdejšího života diplomatického tím okamžikem, jakmile poznala, že budoucnost její je zcela jinde: na poli hospodářském. Dnes orientuje se již zúplna tímto směrem a požadavky, které na budoucího diplomata se kladou, jsou v úzké souvislosti s úkolem, který staví si hospodářská politika. Mohl by jistě někdo namítnouti, že je to velmi pohodlné, chopila-li se diplomacie hospodářských vztahů z pudu po zachování existence, zdánlivě ničím dále již neodůvodněné. Tuto námitku bude možno snadno vyvrátiti: Především změnil se kurs zahraniční politiky ve prospěch mezinárodní politiky hospodářské a diplomacie podrobovala se svou asimilací vlastně jen vnější nutnosti a za druhé, i hospodářské styky mají nezbytně zapotřebí spojovacího článku, který jednak byl by oporou dosavadních úspěchů po stránce hospodářské a vedle toho ohniskem, z něhož by organizována byla další expanse, tedy prohloubení a ulehčení hospodářské směny. Při tom vždy bude nutno, aby instituce s takovým úkolem podržela svůj oficiální charakter a zdá se mi proto, že posice diplomacie nikdy nebyla tak zajištěna, jako za nového režimu. Program diplomacie nabyl nového obsahu a bylo-li dříve řečeno, že cílem vyjednávání byla vždy mocenská rovnováha a zachování míru, musí to dnes býti zdůrazněno tím spíše, neboť hospodářská politika bez míru není ani myslitelná. Osobnost i charakter diplomata se v podstatě nezměnily a je to jistě na prospěch věci samé; výchova jeho bude jistě jiná, důkladnější a úplnější, v jádře však musí býti vždy takovým, jakým ho chtěl míti Callières. Průmysl i obchod dnes již vděčně uznávají důležitost této prostředkující složky a místo úpadku diplomacie rýsují se nám dnes pevné kontury nové diplomacie, která sloužiti bude stejně výhradně, byt i na jiném poli, témuž vznešenému cíli — své vlasti.

DR. ALFRED FUCHS:

DISKUSE O STAVOVSKÉM STÁTĚ.

V poslední době se mnoho diskutovalo o korporativním, stavovském státě. V polovině ledna 1933 přednášel v Praze na thema „Italské korporativní zřízení a moderní stát“ bývalý italský ministr korporací a spoluvůrce a organisátor korporativního systému fašistického prof. Giuseppe Bottai. Text přednášky byl otištěn v prvním čísle letošního „Akordu“. Ministr Bottai podal ve své přednášce kritiku liberalistického systému, na němž spočívá dnešní hospodářství, které vede k hospodářské anarchii a k atomisaci společnosti. Prohlásil také, že účelem korporativní koncepce není společenská